

1933. 21. IV.

Nr. 1, vol. 2,

Kaune & Volteris

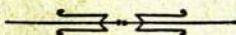
1933

ŽVAIGŽDĖ = The STAR.

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STR., PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY 50 c.

Sausis m. == January, 1933

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879.

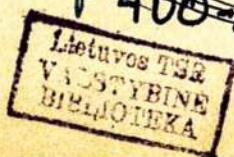
„ŽVAIGŽDĖ“--BERTAININIS ŽURNALAS.

DVIDEŠIMTI DU METU buvusi savaitiniu laikraščiu „ŽVAIGŽDĖ“. Tris metus ėjusi kaip mėnesinis žurnalas, nuo 1925 m. eina kaip bertaininis žurnalas leidžiama A. Milukas & Co. B-vės iš Philadelphia, Pa. 3654 Richmond Str. Pavienių „Žvaigždės“ knygų kaina 50 centų. metams prenumerata 2 dol.

SAUSIS — JANUARY 1938 M.

PRANAICIU JULES LAISKAI IS ISPANIJOS.

Užprašymus ir pinigus adresuokit: „ŽVAIGŽDĖ“, 3654 Richmond St., Philadelphia, Pa.

Maironis — (Mačiulis).

TRAUKINYJE IS SEVILLES GRANADON.

Kuomet ispanai laiko siesta, tariant perpietę karščiausiose dienos valandose, nėra kas daugiau veikti ir ten besilankantiems svetimšaliams, kaip vien elgtis vietos žmonių pavyzdžiu. Jei ir išeini, nepaisydamas saulės kaitros, pasižvalgytu po miesta, nedaug telaimėji savo turistiniais tikslais. Kur link pasibloški, tematai vien parašus ant durų „cerrato“ (užrakinta). Viskas tuomet būna užrakinta, uždaryta, — valdžios bei privatės įstaigos, bizniai, muziejai ir bažnyčios, kurių daugis įdomesnės už muziejus.

Judėjimas gatvėse pusiau apsnūdes. Vien tramvajai bei automobiliai nardo be perstojo savais keliais. Gyventojai snūdauja; vieni dengtuose savo kiemuose (patios) prie vėdinančių fontanų po palmom, kiti plazose argu aikštėse ant margų mozaikinių suolų, ar šiaip kur pavėsyje.

Smulkus pirkliai ilsisi palei savo prekes gatvių pašaliais, po išmeigtais čia pat dideliais skėčiais. Keliaujanti su asilais prekiautojai dažniausiai perpiečiauja savo asilėlio šešėlyje. Tokiais atvejais verslo daiktai regis nei savininkui, nei kitiems nerūpi. Tarsi pati Apveizda ar koks šventasis globėjas tuomet saugoja vargingo žmogelio mantą

Nekarta popietėse, klaidžiodama siaurytėm gatvelėm, stebėjaisi atsikliuvus į užsnūdusį šalia

savo asilo pirklį. Asilas, su kupiniais ant kupros gurbais apelsinų, piersikų, citrinų, pomegranitų, kokosinų riešutų, figų, nespoles'ų ar tiem panašiu karšto klimato skanumynų, — taipos ramiai snaudžia, nulenkęs galvą. Po juomi, išsitiesęs per visą šešėli, miega ir kits neatskirtinas pirklio draugas — jojo ištikimas, „perro" (šunelis). Ėini pro šalį, ir nei viens toje grupėje net nekrūstelėja. Prekės ant gyvulio kupros atviros ir lengvai pasiekiamos. Tačiau jų nieks neliečia.

Vargiai bepasidžiaugtu, manydavau sau viena. Lietuvos ar Amerikos panašus vertelga, nubudęs po tokio berūpestingo pasilsio?..

Balandžio pabaigoje Sevilėje būna jau pusėtinai šilta. Nors dažnai ir apšėiai palvja, tačiau oras tik vakarais atvėsta. Dienos gi metu kartais taip šutina, jog vos gali paeiti at' i'oj gatvėj.

Sykį, sugrįžus viešbutin iš tolesnių ekskursijų, po pietų ėmiau ir prigulčiau. Buvo tada itin karšta. Užmigus gi, sapnuoju baisiausią bombardavimą ir visokias karo pabūkles, nors tuomet jokis perversmo pavojus negresė Ispanijai. Iš išgąsčio nubudus, girdžiu bildėsi į mano duris. Pašokus, atrakinu savo kambarį, ir štai tarnaitė įteikia man vizitinę kortelę,

— Senioras, esą, laukias mane salione.

Kortelėje, skaitau, — lietuviška pavardė, po ją asmens buveinė ir užsiėmimas. Nepažystamas, bet girdėtas: mūs šalies žymus valdininkas — iš aukštų diplomatinių sferų. Bet kaip jis čia mane surado, tai tikras Sevilės maravilla! Lig šiol nei vieno lietuvio šitame mieste, nei kitur

nebuvo sutikus. Net mano artimiausi prieteliai bei giminės nežinojo, kuriais keliais besibastanti iberų pusiausalyje.

Greituoju apsitaisius, nusileidau žemyn laukiamąjį salionan. Ziūriu, augalotas, stambaus sudėjimo, jaunas šviesplaukis... Nereikia nei klausti: — iš liemens ir veido — lietuvis.

Pasisveikinę su visais šių laikų mūsiškais „malonu“ ir tolygiais švelnažodžiais — kaip pri-dera tokiuose atsitikimuose, pirmoj eilėj atvirai užklausiau savo gerb. svečia, kokiu būdu sužino-jęs, jog čia gyvenu.

— Labai lengvai, jis besišypsodamas, aiškina. —

Keliom valandom užsukęs Sevilien, kreipe-sis į Patronato Nacional del Turismo tikslu suži-noti, kada išeina traukinys Cadiz'an, iš kur jis netrukus turįs iškelti laivu artyn savo bu-veinės. Patronato oficialams pasisakęs, kurios tautos ir kas per viena, jie, neklausti, girdi, jam pranešę apie mano čia nūnai viešėjimą ir nurodę antrašą. Neturėdamas gi ką veikti iki traukiniui, užėjęs pasimatyti.

Iš tolesnės kalbos patyriau savo naują pažis-tamąjį neseniai buvus Granadoje. Apsidžiaugus, teiraujosi, kaip tas garsus maurų bei ispanų istorijose miestas jam atrodeš? Pati ūmu laikų ruošiausi ten vykti. Gi tokio žymaus tau-tiečio praktiška nuomonė man itin svarbu buvo išgirsti.

— Granada?.. svečias pusiau klausiančiai, nei-giamai piešia: — Karšta ir tenais dulkių, esą, dau-

giau negu Sevilleje... Užtekę jam pusės dienos Granados oru pakvėpuoti...

— Na, o Alhambra? — nekantriai pertraukiau jo žodžius.

Alhambra, prisipažįsta, jis tematęs ištolo. Tokiame karštyje, per dulkes nenorėjęs lipti į kalną.

Ne ką įdomesnio lietuviškas senioras papasakojo ir apie Granados katedrą. — Iš oro, esą nieko sau statinys. Vidun neižengęs. Ispanijoje, anot jo, visos bažnyčios tamsios. — Ką gi ten pamatysi! Ir Seville katedros vien išorines sienas tepastebėjęs. Girdėjęs, jog ir toje šventynėje permaža šviesos.

Po tokio „rimto“ pasikalbėjimo su Tėvynės mokytu, buvaunu diplomatu, sugrįžus savo kambarin, viena galvoju:

Karšta... Dulkės... Sutina... Regimai šitam krašte niekur nepabėgsi nuo spirginančių vasaros karščių. Tikrai kaktos prakaitė atsieina išspūdziai žvejoti!

Tačiau, skubotai dangintis kitur, nepabaigus čia nė pusės apsimotų žygių, ar vien paukščio sparnais aplakstyti įdomiausias vietas — panašiai kaip mišėtas Lietuvos diplomatas iš plataus pasaulio, — kas per nauda ir kam?!...

Tokių ponu atostogas tinkamai apmoka mūsų valstybės įždas. Jei, višaus, jie yra dar kokio žymaus tėvynėje laikraščio komisijonuoti korespondentai, be abejonės, gauna neliesą ir honorarą. Žinau užsienyje Lietuvos laikraščių vieną tokį korespondentą, kuris ėma iš redakcijos po

šimtą litų dienai ir skundėsi neišsiverčias. Jis reikalavo žymiai gausėsnio atlyginimo už savo darbą, kuri, deje, redakcija vos dalinai su-naudojus, turėjo padėti savo archyvan — amžinai ilsėtis...

Kas kita man — Amerikos vargo peliukštei... Prisiėjo tenkintis keletą metų visai be atostogų, kad sutaupius lėšų savo šiai kelionei. Oigi — nė už raštus man niekas nemoka. Nenujaučiu nei bet kokio pajamų šaltinio, iš kurio lengviau at-plauktų skatikas į mano patuštėjusį gurbelį. Ir mieloji tėvynėlė neišties pervaišnų savo delną užjūrio sūnui ar dūkrai. Gaila barstyti svetī-mais gelžkeliais vėjų patauškomą sunkiai užvarg-ti centai!

* * *

Ryto metą, anksti atsikėlus, paskambinau tarnui, kad atneštų kavos su pan tostado (pake-pinta duona) ir pašauktų taxi. Pasidrūtinus, vi-są savo energiją sukaupus, negales paslėpus po apsiaustu, portfelį į ranką, — aštuntos va-landos greituoju expresu iš Sevilės iškūriau Granadon.

Sio traukinio pirmos klasės vagonai labai panašūs į Amerikos Pulmano vagonus, — be jokių perskyrų ar kupe. Išilgai pasieniais nustatyta po eilę patogių fotelių ir prie kiekvieno gražus stale-lis, aptrauktas žalios spalvos gelumbe. Per vidurį — platus takas, minkštu, puošniu kilimu nuties-tas. Keleiviai užima po atskirą sau fotelį ir be

kliūčių akims gali dairytis abipusiai pro langus į nuolat besikeičiančius gamtos bei kultūros vaizdus. Prie savo staliukų, kas nori rašo, kas kortom lošia ar vėdinasi tos šalies garsiuju įmonių koku mėgiamu patiekalu. Pietų ir vakarienių valandomis, iš traukinio virtuvės atneša kiekvienam atskirai ant jo staliuko visiems bendrai paruoštus valgius.

Sparčiai važiuojame per Andaluzijos gražiai žaliuojančias lygumas, — apsodintas pomarančių, citrinų, alyvų medžiais ir klestinčiais tarpumu vynynais. Dailūs reginiai keičiasi dar įdomesniais ar dailesniais. Pievos, vejelės, javų dirvos linksmina akį, kur link krypteli, įvairiausiai žydinčiomis laukų gėlėmis. Čia raudonas, čia mėsvas, ten lelijavas, geltonas ar baltas sklypai — lyg auste suausti margiausių dirvų tarpais. Derlinga žemė! — Augalai, rodos, savaime iš jos tvyksta ir stiebiasi už viens kito aukščiau pošaltais saulės spinduliais, prie apšios pavasario drėkos. Stai kaktusai, — išsikeroję stambus medžiai, nūn geltonais žiedais apsisagste, tarsi, šypsote šypsosi. Pilni pagrabiai jų prižėlė, kaip usnių ir nedidesnėjų pagarboj čia laikomi. Daiktai, glaudžiai susipybę savo storais akstinuotais lapais, jie sudaro neperlipamas tvoras. Ogi ir tos visų paniekintos usnys... Kas įtikės, jog jos plačiai atsivėrusiais savo žiedais galėtų konkuruoti su mūsų šiais astrais! Lepnieji oleandrai, išaugę it gluosniai, dideliais bukietais iškaišo griovių pakraščius kaip paprasti laukiniai medžiai. Jų dar bežydinčias šakas apkarpo ir gabena veži-

mais it karklus, turbūt, pintinēm gaminti ar kurui. Gražiausiai gi papuošia, haciendas, ir stotis aukštos, storos it sulos beržai, akacijos, ypač rausvosios pilname žydėjime. Tarsi šydais apsigaubę savo lieknom žiedais apkrautom šakom kuone pusiau liemens. Baltosios bei gelsvosios irgi panašiai pasidabinę.

Visur laukai rūpestingai apdirbti. Didelės gyvulių bandos ganosi. Tačiau, kartais plotus pravažiuoji, kol išvysti gyventojų triobas. Tie didieji ūkiai, regimai, turčiams priklauso. Smulkus žemdirbiai vyriausia užsiima citrinų, pomarančių ir įvairių daržovių auginimu. Tų sodybų viduryje gražiai atsipiešia aiškiai baltos murinės triobos, apie kurias ožkos, asilai ir šuva tinkamai papildo mažo ūkininko turta.

Toliau ateiskleidžia dar įvairesnė kumpenų bei kalnynų panorama. Visur tvarkiai eilėmis prisodinta alyvų medžių — tiek lomose, tiek aukštumose. Savo lapų tamsia žaluma jie skiriasi nuo kitų augalų ir viršija apstumu. Vietomis nuo kalnų teka sraunūs šaltiniai. Lietinguose rudens bei pavasario laikotarpiuose tie šaltiniai galias tarpkalnes paverčia neišbredamom upėm ir ežerais. Nūnai gi kaikurios tu upių jau pusiau ar sausai išdžiūvę, jų dugnai šoplynēm išvagoti arba žole apžėlę ir avių būriai ten ganosi.

Daiktais ant aukščiausios kalnuose viršūnės stūksa apleisti seni rūmai ar griuvėsiai, — kadaise buvę kalifų išdidžiom tvirtovēm. Aiman, kiek tai šimtmečių aplinkui juos audėsi skaidri istorija islamistam su krikščionių pasauliu besivaržant

šia šali! Nesyki tu kalnu šlaitais liejosi upeliais narsių kovotojų kraujas, jų lavonais buvo nuklotos pakalnės. Tie rūmai dar ir šiandien gan gyvai primena tų laikų ilgas, atkakliausias kovas, kol Ferdinandas penkiolikto šimtmečio gale nesulaužė Granadoje arabų viešpatavimo paskutines jėgas ir išginė juos Afrikon. Tuos savo didžiųjų karionių bei laimėjimų paminklus, ispanai ligi šiol rūpestingai ir su pasididžiavimu saugoja itin brangiąsias šventoves. Kokioj aukštoj pagarbėj jie laiko savo šalį maurų kultūros liekanas, neprošali čia prisimintus dar iš tolimesnės praeities, kad ir šitoks pavyzdys: —

Tryliktame šimtmečiuje, Ferdinandui III-jam (šventamjam) atsiėmus iš musulmanų Seville, nugalėtas jos valdovas Axataf nužemintai maldavo karaliaus leidimo, kad galėtų sunaikinti to miesto didžiąją mečetę, — ar bent jos vyriausiji bokštą Giralda, — pirm apleidamas savo buvusią puošniąją sostinę. Karalaitis gi Alfonsas, nelaukdamas net kol tėvas atsakys, ižeistas tokiu prašymu, staiga pašoko ir grūmojančiai pareiškė, kad „jei pragaištų nors viena plokštelė iš to maldnamio ar plyta iš jo kuoro, tie nuostoliai bus atlyginti tokia gyvybės daugybe, jog Seville gatvės papluks kraujais“.

Ir maurų Giralda, kaip aure Mahometo sekėjams, taip šiandien katalikams nenuilstama ištikimai betarnaujanti, — vis primindama žmoniems maldos laiką.

Sitokie pavyzdžiai nejučiom blokštelia mintis savo tėvynėn, kur mūs ultra patriotai, kaip

teko girdėti, naktimis ramiai nepasils, kad Kaune buves rusų „Soboras“, dabartinė Ingulos bažnyčia dar nenugriauta. Vieniems ji kliudanti visa Laisvės Alėja kiaurai matyti; kitiems akis badą slaviški parašai jos šventuose paveiksluose, nors į juos tie ponai nesimeldžia. Tikrumoje gi, Ingulos bažnyčia galėtų būti mums kur kas brangintinesniu savų laimėjimų po karo paminklu, negu ispanams bet kokia arabiška sienelė ar apkiužes rūmas Andaluzijos kalnuose. Nei viena jų tauta neišplėšė iš istorijos lapų savo praeities, nepaisant kokio ji bebuvus. Nei mes, lietuviai, neužtrinsime savos vergijos dėmes, naikindami rusų valdymo pėdsakus. Verčiau būtų pasidžiaugti savo buvusių priešų mums atitekusiu gėriu, negu jis vėjavaikiškai spardyti.

Bet turbūt ir savų bočių kultūrinės liekanas ne pervirš mokame gerbti....

Traukiniui dažnai belandžiojant per tunelius, puikiausi reginiai kartais tik švystelėja prieš akis ir vėl pranyksta, jog nēr kada jais nė pasigėrėti. Tokiose dėtose, ką veiksi nepasvajojes? O kur gi berasi liuosoj valandėlėj malonesni mintims dalyką kaip savo kraštą! Ir nejutau kaip Lietuvon užklydau.

Tuotarpu gi jau ir Sierra Nevada snieguoti kalnai dominuojančiai pasirodē su rojine jų požemėj Granados Vega argu kloniu.

VEGA DE GRANADA.

Apie Granados Vega (klonį), kur aštuonis šimtmečius slėgęs Ispaniją ir gresęs Vakarų Europai islamizmas iš šaknų išrauta ir suteikta galiybės kilniai karalienei Izabelei išruošti genialų Kolumbą Naujojo Pasaulio atrastų, daug man teko girdėti pasikalbėjimų su mokytais krašto asmenimis. Nemaža ir knygų prisiėjo apie ją perskaityti. Tačiau, kai tą klonį pamačiau savo akimis, nepalyginti įdomiau jis man atrodė, negu buvau įsivaizdavus.

Iš toliau Vega lyg panaši į melsvai žalsvą didelę upę, apjuosiančia per trisdešimts septynias mylias aukštus Sierra Nevados kalnus. Arčiau ją besigrozėdamas, nejučioms prisimeni čia amžiais viešpatavusių arabų spėliojimus, būk Pranašo dangus turėjęs būti ne kitur, kaip ties Granados Vega.

Tą klonį teisingiau būtų pavadinus nepertraukiamais citrinų, pomarančių, vinmedžių, pomegranatų, indiškų figų ir kitokių vaisių sodais bei perteklingom šilkmedžio plantacijom. Tuos sodus puikiausiai dabina skaisčiai balti gyventojų nameliai bei vilos. Tarpuose javų ruožai įvairiais atspalviais dailiai marguoja kalvų šonais ir lomose. Didelės riebių karvių, dar riebesnių kiaulių bandos, taipos avių, asilų, ožkų būriai ganosi, regis, patenkinti skanaus pašaro apsta.

Upė Xenil savo sidabriniais vingiais blizgančiai puošia turtingą augalų juostą ir tūkstančiais sriovių sriovelių, kuriom arabai taip sumaniai aptinklavo čia buvusią puslankinę žemę. pakankamai apdrėkina skersai ir išilgai Vega, jog neveltui ji įgarsėjo rojaus grazna.

Ne be pagrindo paskutinis Ispanijoje maurų karalius, Boabdil'as El Chico, sunkiai dūsavo, atsižvelgdamas į Granadą ir Vega, kai, netekęs sosto, keliavo ištrėmiman. Už dvejeta mylių, išleisdamas su liūdnu savo palydovu būreliu į Alpuxarras kalnus, užjojo ant aukščiausios viršūnės ir dar kartą atsigrižo kankinių akimis į savo prarastą laimingų dienu kraštą. Popietinės saulės spinduliuose, priešais skaisčiai mėlyną dangovę stebėtina maloniai blizėjo Granados paaukuoti kuorai ir minaretos. Vega it emeraldas skaisčiai žaliavo snieguotos Sierra Nevada pašlaičiais. Niekad maurams toji šalis taip masinančiai nesišypsojo, kaip tą valandą, kuomet už kelių žingsnių toliau kalnai jos vaizdą amžina nuo jų turėjo uždengti.

„Allah Acbar!“ — (Dievas didis). Ar buvo kada nelaimės, kurios manasiąs prilygtų! — atsidūšęs Boabdil'as sudejavo ir gaudžiai apsiverkė.

Gi jojo motina, nepalaužiama sultana Ayxa la Horra (doroji), užuot likimo parblokštą sūnu suraminus, iš jo dar karčiai pasityčiojo: — „Moki gi apraudoti it moteris tą, ko nesugebėjai apginti kaip vyras“ — ji prikišo.

Toks priekaištas nelaimėje iš motinos lūpų kiekvienam būtų skaudus. Prisiminus gi Granados istorija, negalima per daug kaltinti nei Ayxą, nei jos sūnų El Chico. Doroji Ayxa buvo pirmoji ir mylimiausia Granados karaliaus Muley Aben Hassen'o pati ir karalienė. Jujų sūnus Boabdilas turėjo po tėvo užimti sostą ir garbingai tęsti maurų viešpatavimą savo pranokėjų užvaldytojų šaly.

Deja, Muley Aben Hassen senatvėje apsivedė su janna, labai gražia krikščione belaisve — Sanch'o Ximenes de Solis duktere. Ta naujoji karalienė — Fatima ir Zoraja (grazuolė arabiškai) greit nustelbė visas kitas sultono pačias, ir bėdna Ayxa su Boabdilu atsidūrė Alhambros kuore Cimares — laukti savo mirties. Gudri motina, suokalbyje su ištikimu tarnu, suraišiotom savo skarom, Boabdilą nuleido tamėioj nakty nuo kuoro balkono žemyn gilion upės Darro pakalnėn. Cia sosto įpėdinis, šokęs ant paruošto jam mikliausio arklio, paspruko į Alpuxarras kalnus. Besislapstydamas nuo tėvo ir jo skaitlingų žmonių intrigų, jis rūpinosi įsigyti savo tautiečiuose kuo daugiau šalininkų. Po pralaimėto mūšio Alhamoje, kame nemaža narsiausių maurų kovotojų paguldė galvas, Aben Hasseną nepatenkinti jo valdiniai nuvertė nuo sosto ir apšaukė savo teisėtu karalium Boabdilą El Chico.

Tam ir nelengvas buvo sultono vainikas. Reikėjo nuolat grumtis su krikščionių galinga armija, besiveržiančia lyg tvanas vis arčiau ar-

čiau Granados. Nepaisant musulmanų atkakliausio besigynimo ir visų pasiaukojimų, miestai po miestui, tvirtovė po tvirtovei slydo iš jų rankų. Prie tų nepašiekimų iškilo pačioj maurų valstybėj nesantarvės tarpe daugelio jų vadų. Boabdilui dažnai prisieidavo kovoti su tėvo, brolių ir dėdžių šalininkais, juoba, kad maurai mėgdavo dažnai savo karalius keisti. Kur nėra gi vienybės, tuščia svajoti apie galybę. Dėka vidujiniems vaidams, suskilo į priešingas viena kitai dalis Granados stipri valstybė, apimanti Malagą, Almeriją ir Jean'ą. Boabdilui teliko nedidžiutusias kalnuotas žemės plotas su stipriai apsaugota sostine — Granada.

Kuo vargšas karalius kaltas, jog neįstengė išgelbėti savo dievų sunkiai užkariautą palikimą? Vien stebūklas ar ispanų malonė galėjo prailginti Mahometo sekėjų dienas toj žavingoj padangėj. Tačiau nei stebūklo, nei kitko neprisišaukė ir turėjo atiduoti Alhambros raktus savo priešams. Ambicinga sultana Ayxa, be abejonės, gailėjosi, ir verkiančio sūnaus, ir palaidotų savo troškimų. El Chico, turbūt, suprato motinos priekaištą, jog po jos žodžių dar labiau susigraudino ir buvęs nenumaldomas.

Tas kalnas, ant kurio Boabdilas raudėjo, netekes karalijos, ligi šių dienų tebevadinas „Feg Allah Acbar“. Pati jo viršūnė, nuo kurios mairą paskutini kartą atsigrįžę žiūrėjo į Granada, įgijo neišdildomą vardą „El ultimo suspiro del moro“. „paskutinis maurų atsidūsimas“.

Nežinau, kaip kiti pašaliečiai nuomoniauja, kreipdami akis tos apiplikės uolos linkmėn. Man giji, kažkodėl, nelinksmi atsipiešė Sierra Nevados kupryne. Ir ne be atsidūsimų. mažiau apie jos vardo bradmenį, taip ankštai surištą su ispanų vainikuojančiais laimėjimais jų šaly ir, pasekmėje — su Amerikos atradimo istorija. „El ultimo suspiro del moro“ išikrujų buvo apkrikštytas paskutinių musulmanų Ispanijoje ašaromis ir krikščionių pergalės džiuguliais nevien Granadoje, bet ir visame pasaulyje.

Ir buvo ko džiaugtis. Visos Ispanijos dalys jau seiniai viena po kitos sugrižo teisėtų šeiminkų — Kastilijos kunigaikščių valdžion. Tik galin-ga Granados karalija dar ilgai paliko neįveikiama musulmanų rankose. Ferdinandas su Izabele pasiryžo žūt būt ir ta paskutinę sritį atvaduoti.

Dešimtį metų šėlo sunkūs, atkakliausi karai Granadai paveldėti. Perteklinga Vega ne sykį buvo kovojančių ginklais išarta, išdeginta, tyru paversta.

Jogei čia nelengva atsiėjo kovoti, liudyja ir tie žiaurūs. Granadą apjuosianti kalnai ir gilūs ir bedugnės jų tarpuose grioviai. Kiek tai narsiausių kavalerų — maurų ir krikščionių rado savo kapus tose prasmegos žiotyse, iš kur nieks negalėjo išgeloėti nei jų lavonų, kad bent tinkamai palaidojns!

Patys aukštikalniai ilgai talkininkavo maurams. Knomet ispanai, rodės, bepralaužią Granados apgynėjų eiles, iš viršaus pasipildavo ant krikščionių kariuomenės galvų akmens, liepsno-

janti svieduliai bei durklai, kuriuos arabai taip tikliai mokėjo vartoti. Tie priešų ginklai svaidomi nuo aukštų kalnų, dirbdavo pragaištis Ferdinando garbingiausių ritierių būriuose. Visa šalis ir patys valdovai skaudžiai atjausdavo tų savo karžygių mirtį. Tačiau tie nuostoliai dar labiau juos užgrūdindavo pasiryžime išliuosuoti Granadą iš musulmanu valdžios. Apgulęs miestą su gerai išmankštytom karo jėgom, karalius neateitraukė nei žingsnio, kol nepasiekė galutinio tikslo, neatsižvelgiant į didžiausias gyvybės aukas, nei į savo pavojus. Ir pačioj jo kariuomenėj nestigo entuziazmo, kuris dažnai, pavieniais atsižymėjimais, išsiverždavo net iš drausmės ribų.

Kovoms artėjant galo, pas Ferdinandą atsilankė karalienė Izabelė su savo vaikais ir damom pamatvų kaip tas žavingas turtais ir grožiu miestas — Granada pateks galiaus jujų savybon. Savo žmonos pagarbai, karalius, kaip visuomet panašiais atvejais, sustabdė laikinai karo veiklą ir uždraudė visokias pavienių rungtynes su priešais. Keletą dienų ispanų lauke vien muzikos, puotos, iškilmės ir paradai užė. Tos nuolatinės šventės nekantrėsniam Ferdinando kavaleram pradėjo atsibosti ir jie, pasiilgę, laukė progos, kada vėl galės pamiklinti savo ginklus į musulmanų turbanuotas galvas. Tą nekantrumą juo labiau kiršino ir patys arabai, stengdamiesi įvairiais būdais išvilioti krikščionis į kautynes.

Zinomas drąsuolis Hernando del Pulgar sugalvojo gudrų žestą. Naktia, visiems sumigus

jisai, susitaręs su savo draugais, prielino slapta prie pat Granados vartų. Apvaldžius jiems maurų sargybą ir vartus, Hernando raitas suruko per miestą ir pasiekė vyriausią musulmanų mečetę. Pašventęs ją Dievo Motinos garbei, prikales ant jos durų didelį parašą „Ave Maria“, narsiai pavartojęs savo kardą kur kam kliuvo, atjojo prie savo būrelio pas vartus ir po to visi laimingai sugižo savosna.

Pigu įsivaizduoti fanatiškų musulmanų apmaudą, kai ryte sukilę, jie pamatė ant savo brangiausios šventynės durų krikščionijos žymę! Umaus keršto troškuliu degdami, jie sumanė nemenkesnį savo priešui atlyginimą.

Neilgai laukus, ispanai netikėtai išgirdo maurų pusėje pašėliausius juokus, pašaipas, lydimus įvairiais įžeidimo šūkavimais. Netrukus jie suprato ir to triukšmo reikšmę. Štai, iš karingos maurų minios, išsiskiria apsiginklavęs jų kariškis, su prišta prie savo arklio vuodegos, Hernando del Pulgar'o iškaba „Ave Maria“ ir drasiai manevruoja po ispanų akimis. Tokia ciniška pašaipta krikščionių kariškiams buvo per opi, kad ilgiau rimti beveiklėje. Paties Hernando del Pulgar tuomet čionais nebuvo — atsisteisti su „sacri-lego“. Tad jį pavadavo, kai iš karšto vandens pašokęs, atsižymėjęs ritierius Garcilasso de la Vega. Nubėgęs pas karaliene, puolė ant keliu, malduodamas josios leidimo apginti Dievo Motinos garbę dvikovej su niekšau mahometonu. Tasai niekšas buvo irgi nemenkas arabų karžygis, Y arfe.

Zinia, karalienė tokio svarbaus reikalo negalėjo neužgirti. Ir prašidėjo pašėliausios dviejų inirtusių antagonistų rungtynės, abiejų priešingų armijų akivaizdoje. Garsilasso įveikė ir pribaugė drąsųjį arabą ir išželbėjo „Ave Maria“, pats vos gyvastį nepalydėjęs galėtinėse su sau lygiu jėgomis priešū.

Maurai, pamatę dvikovos pasekas, tuoj užtakavo krikščionius — atkeršyti savo karžygio Yarfe mirtį. Tokiame atveju ir Ferdinando ritiečiai, nesiklausę karaliaus, sujudo veikti.

Pirmutinis markizas Cadiz (Roderigo Ponce de Leon) paliepė savo batalijonui ruoštis kovon. „Santiago!“ — karo šūkiu atsiliepė jojo kariai, ūmai išsirikiavę. Kiti karvedžiai tučtuojaus pritarė su savo būriais. Beregint įvyko aršiausia kautynė, jog vega kraujais papluko. Suviršdu tūkstančiai musulmanų buvo nukauta, sužeista ir paimta nelaisvėn. Daugis jų sumindžiota po savų tautiečių kojomis, bebėgant pakrikime nuo išėlusių persekiotojų, kurie juos vijosi įpėdin ligi pat Granados vartų. Anot žymaus ispanų kronikieriaus, vienuolio Antonio Agapidos tvirtinimų, „ta dieną nei viens krikščionių kardas nepaliko neišmaudytas betikėlių kraujuose“. Tas kruvinas, nors trumpas, susirėmimas tebeminamas Ispanijoje „karalienės sumaiščio“ vardu.

Po pergalės, markizas Cadiz, nuėjęs karalių buveinėn kaimelyje Zubia prie Vegos, švelniausiai juos atsiprašė už neteisėtą savo pasielgimą. Tačiau, karaliai vien dėkingumo ir pagyrų žo-

džiais apibērē savo narsius kovotojus del jū blizgančio atsižymėjimo. Karalinė gi, žinodama tą staigų, žiaurų mūši atsitikus dalinai josios priežasties dėliai, vėliau, šiai pergalei minėti, isteigė tame jau kaimelyje šv. Pranciškaus vienuoliją, kuri ir nūnai tebegyvuoja.

Deja, žmonių laimės, pasisekimai neilgai tesėja be smūgių draugovės.

Netrukus ispanų-pergalėtojų iguloje kilo naktia gaisras. Visi jų paviljonai, patalpos, maistas, sandėliai žuvo nepasotinamoj ugnij. Vega beviličiai liepsnojo, kol visi turtai joje nesutirpo. Patys karaliai vos tik savo gyvastį spėjo išgelbėti.

Pirmiausiai ispanai įtarė savo priešus Vegos padegime. Vėliau gi, dar su didesne širdgėla patyrė, jog patys savo neatsarga tas pragaištis pasidirbo.

Maurai, žiūrėdami iš Granados kuorų, nuo savo namų stogų į krikščionių baisius nuostolius, netvėrė džiaugsmu ir garbino Allah, kad jis puikiai atmonijo už pralieta musulmanų kraują. Nesitikėdami priešą greit atsipeikėsiant po tokios nelaimės, jie pradėjo vikriai atkusti iš savo smūgių, pakilo jų karingas ūpas.

Ferdinandas gi, atspėdamas iš savo pirmesnių prityrimų arabų klastas, dar stropiau stvėrėsi ruoštis į galutiną su jais kovą. Ir islamistai, neilgai trukus, pajuto tą ruošą. Didžiausiam savo nusiminimui, jie išvydo kaip vieton išdegintų kariškų patalpų Vegoje sparčiai ėmė kilti tvirti mūronamai, su drūtais sienojais, bokštais, kryžiais,

— žodžiu tikras miestas su gatvēm, vartais ir visais privālumais. — Tā miestā pabaigē stātyti, ispanai uzvardino jī Santa Fe, argu šventoji tikyba. Ir jis, turbūt, vienintelis visoj Ispanijoj miestas, kuriam neteko pajusti krikščionių su musulmanais ītempto karo žiaurumu.

Trumpame laike Ferdinando ir Izabelēs kariuomenē, tinkamai aprūpinta iš Santa Fe sandēlių visais reikmenimis, pabaigē karā su sprendžiamu laimējimu. Maurai, paskutines jēgas subūrē, aimaningai ir narsiai gynē zēmē, ant kurios kovēsi ir savo romantinę sostinē. Tačiau, būdami atkirsti nuo maisto, vandens ir kitokių patiekalų šaltinių, neberado kitos išeities, kaip pasiduoti stipresnei jēgai ar badu išmirti. Ir jie nusprendē kapituluoti. Tai buvo 1492 m. sausio 2 dienā.

Ispanai tuojaus įžengē, krykštaudami, Granadon ir vieų pirma paliuosavo tūkstančius prikamuotų maurų kalėjimuose krikščionių belaisvių. Netrukus iš miesto rotušēs pakilo dūmų debesys ir sudundējo patrankų šūviai. Ant Torre de la Vela — aukšto sargybos kuoro Alhambroje sužibējo didis sidabro kryžius vieton islamo tikybos ženkle. Tā kryžių ikēles ten pats Avilos vyskupas Hernando de Talavera. Paskiau suplevēsavo karaliu žvmēs bei tautos vėliavos, kariams griausmingai bešūkaujant „Kastilija“, „Kastilija“!

Ferdinandas su žmona, tēmiję kovos eigā bei pasekas iš artimo kaimelio Armilla, puolē ant kelių ir su ašaromis dėkojo Apveizdai už tą di-

džiausią savo pergalę. Tuo tarpu vyskupai, vienuoliai bei koristai, lydėję kariuomenę, iškilmingai užgledojo „Te Deum laudamus“.

Taip žlugo paskutinis musulmanų valdovų sostas Ispanijoje. Ir tuomi pasibaigė jų mažne per aštuonis šimtmečius viešpatavimas Pyrenėjų pusiausalyje.

Sutriuškinus arabų galę Granadoje, ir Kolumbas pagaliaus susilaukė Ferdinando ir Izabelės ilgai ieškomos paramos savo kelionei — atrasti Naująjį pasaulį, kame dar didesniais laimėjimais apsilvainikavo ispanų tauta.

Granada 11 d. Gegužio 1930

Savo mėnesines sukaktuves Ispanijoje švenčiu šiandien Granadoje. Penktadienio popietėje ir visą šeštadienį iki penktai valandai aplankius miestą, Alhambra, Generalife, Kartūzų vienuoliją, katedrą su Capilla Real, senąją Granadą, kam senovėje maurų aristokratai gyveno, o dabar cigonai, — išsirengiau stotin, kad vakariniu traukiniu išvažiuoti Malagon.

Nuo pietų nesijaučiau gerai. Bevažiuodama sunegalėjau. Tad liepiau vežikui sustoti pakeičiui Gran Hotel Paris viešbutyje, kurio sienos šliejasi į katedrą.

Man vis vien buvo kur sustosiu, by tik sustosiu, nes maniau reikės sirgti, o traukinyje Ispanijai vargas, nors pirmoj klasėj. Prisiėjo ilgiau užtrukti Granadoje, o taip norėjau pasiekti Malagos pajūrį. Tenais, sako, vėsiau. Bet rytiniu traukiniu geriau važiuoti, negu naktiniu, — daugiau pamatai.

Vakar Kartūzų vienuolyne įgijau begalo slėgiantį ispūdį.

Diena buvo puikiausia turisto ekskursijoms. Giedru, jokio debesuotumo pranašaujančio lietu, nei šutinančio oro. Gi ryte ir neperšilta. Tad, ūmai po pusryčių susiderėjau už dvidešimts penkis pesetus vežiką prie pensiono Alhambra,

kame viešėjau ir išvykau aplankyti seną Granados „Cartują“ — keletą kilometrų už miesto.

Vežiko būta ir ne bet kokio savo rūšies amatninko. Jis pasirodė noriai kalbus žmogelis, nors tevartojas vienintelę andaluzų tarmę. Tačiau, suvokdamas iš patyrimų, kaip reikia su svetimšaliais kalbėti, jis stengiasi kiekvieną žodį ištarti lėtai, aiškiai, gausiai pavartodamas, savo tautiečių ipročiu, tinkamus rankų mosavimus bei judėjimus. Ir nebylys galėtų jį suprasti. Virš to, „senor cochero“ (vežikas) gerai nusimanantis, kas kiekvienam atklydusiam „extranjero“ privalu matyti ir žinoti Granadoje. Ir jis rūpinasi nepraleisti nei vieno žymesnio statinio, neatkreipęs jį savo keleivio dėmesį. Net kaikurių turėjų puošnesnius rūmus jis neaplenkia be kokios pastabos. — „Esto casa de los ricos“ (turėjų namai), — dažniausiai jis pareiškia trumpai, be tolesnių aiškinimų.

Gi „Calle Gran Capitan“ gatvėje, mums privaziavus San Jeronimo bažnyčia, mano vežikas sustabdė arklius ir, atsigrižęs, klausia bene norinti išlipci ir pamatyt tą šventynę iš vidaus? Ji labai sena ir įdomi esanti — visi turistai ją aplanka.

Minėtą šventynę jau buvau lankius kiek anksčiau panašiu tikslu kaip, kad Kaunan atvykę ekskursantai jaučia savo turistine pareiga užėiti Vytauto bažnyčion.

San Jeronimo maldnamį ir tuo vardu vienuolią sumanė bei pradėjo steigti Granados karo su musulmanais didis karžygis, — Gran Capitan Gon-

salvo de Cordoba į ketverius metus po pergalės. Tad josios pradžia tampriai jungiasi su miesto atvadavimo istorija. Gi amžius primena dalinai ir Amerikos atradimo gadynę. Granadoje besilankantiems amerikiečiams bene bus ši įstaiga vien pastaruoju atžvilgiu teįdomi.

Ispanai San Jeronimo kūklią akmens šventynę labiau brangina kaipo istorijini savo didžio tėvyninko — karžygio paminklą. Tas daug pasitarnavęs savo šaliai didvyris, kaip dažnai atsitinka šiame pasaulyje, už visus savo nuopelnus beliko juodo pavydo auka ir susilaukė Ferdinando nemalonės. Susikrimtimais patrumpinęs sau amžių, Gran Capitan mirė, neišvystęs San Jeronimo įstaigos plano ligi galo. Paskiau jojo žmona našlė, išsirūpinus karaliaus Karolio penktojo leidimą, pabaigė tą darbą ir paaukojo savo mirusio vyro atminčiai.

Neveltui bažnyčios didžiojo altoriaus abiem šonais klūpo Gonsalvo de Cordoba ir jo žmonos artistinės figūros. Tie įsteigę atvaizdai geriau nei visokie ciceronai paaiškina šventynės istoriją. Saip ji maža kuo skiriasi nuo kitų Ispanijos senų maldnamių.

Tačiau nesigailėjau ir šia proga ją aplankius, nors man rūpėjo visu pirma pasiekti Kartuzų vienuolija, kol dar saulės kaitra buvo pakenčiama.

Netoli San Jeronimo stūkso kita Granados mūro brangenybė.

— Esto la Hospital de San Juan de Dios,
— pareiškia patriotinis mano vežikas.

Šiuo atveju, nepaisant jo patarimo, visgi nelipau iš fajetono. To krašto ligonines man teko matyti ir kituose miestuose. Svara, patogumai, ligonių aiškus patenkinimas švelnioj vienuolių globoj, kiemuose patio'jai su palmom ir vėsiom fontanom, — kaip, kad Sevillės, pavyzdžiui, garsioj „La Caridad“ ligoninėj pastebėjau, — visa tai daro malonų išpūdį. Prisieina vien palinkėti mūsų tėvynei kaveikiau susilaukti panašių (nors be fontanų ir be palmu) įstaigų savo ligoniams.

San Juan de Dios gi ligouinė vviausia žymi tuomi, jog ją įsteigęs pats šv. Jonas Dieviškasis šešiolikto šimtmečio pradžioje. To didžio ligonių globėjo atminčiai tinkamai užvardinta ne vien minima įstaiga, bet ir pro ją besitiesianti gatvė.

Iš Calle de San Juan de Dios, per Paseo del Triunfo, įsukome į Calle de Cartuja ir šiuo keliu atvingiavome ligi pat Kartuzų. Oras jau pusėtinai buvo įšilęs. Prasilekianti andaluzų didžiaračiai vežimai, neretai keleto jaučių ar mulų tempiami, taiggi automobiliai sukeldavo tarpais dulkių debesius. Prieš kalną gi arkliaisparčiau nevaža, kaip vien žingine žingine. Tad nuo dulkių čia nepabėgsi. Ne dovanai mano svečias iš Lietuvos Sevillėje porino, būk Granadoje „vien dulkės ir karšta!“...

Tačiau už visus kelionės nepatogumus gausiai atlygina gražūs apylinkės regioniai. Vietomis sunku jais ir atsigėrėti. Atvykus dulkėta, sumurus vienuolynan ir užkopus neperžemais laiptais verandon, dar čia valandėtę žvalgiausi į dailiai augalais išsipuošusią Vega, į sniegais apsi-

draikiusią Sierra Nevada, į aplinkinius andaluzu kaimus bei miestelius. Tą gamtos vaizdą groži, rodos, juoba iryški tolyje bedunksą melsvu rūku apsiniaukę pliki kalnai. Gi dangaus mėlynumas!.. Koks talentas besugebėtų jį tinkamai nupiešti!...

Gražus, (nors, deja, retai atsitaiko) Lietuvoj debesynai giedriom rudens išvakarėm. Mūs menininkai, į juos besidairydami, kartais pagauna gisla pagaminti ir tautiniais ruožais neblogą kūrinėlį. Pati neretai mėzdavau užsisvajojus tėmyti, kaip pro žaliuojanti, it rūtos, pušyną niūriai, lėtai išsiraisto melsvame skliaute po viena, ar grupėmis tai palši, tai rausvi, tai gelsvi dūburiai, — vis kitokiais kontūrais.

Bet tokiais atvejais, nežinia kodėl, mane visuomet apnikdavo koks tai jaudinantis ilgėsysis.

Granados gi dangumi besigėrėdamas, nori šypsotis su visa po juo klestėjančia augmenija ar dainuoti, pritariant lakštingaloms. Ir aš užniūniau sau viena ant ispanų balkono:

„Kur bakūžė sąmanota“...

Daugiau turistų atsilankius, atsiminiau ir ko pati čia beatvykus. Tad greit nutraukiau lietuvišką dainelę bei svajones apie tėvynę ir ėjau vienuolijos vidų patyrinėti.

. . .

Ką tame aštuoniolikto šimtmečio brangiai įrengtame tašytų akmenų plastikos statiny pastebėjau, sunkų ir aprašyti.

Pirmoj eilėj — štai visa galerija šturpiausių milžinšų tapinių... Zymių talentų, — kaip vienuoliu Juan Sanchez Cotan, Guiaquinto ir Vincente Carducho artistiniai kūriniai. Tačiau be galo realistiniai jie atvaizduoja kankinamus vienuolius kartuzus įvairiais persekiojimų laikais tam tikros šalyse ir prie atitinkamų valdžių: Anglijoje, pavyzdžiui, — Enriko aštuntojo viešpatavime, Prancūzijoje, — hugenotams įsivyravus, Vokietijoje, po turkais, etc.

Kur žvilgsnį sviedi, bematai vieną už kito liūdną reginį. Tai pakarti žmogaus ūgio didume kankiniai — su kiaurai perskriostais viduriais. Kitiems perpjauta krūtinė, — tarsi, dar betvaksindčią širdį budeliai kruvinom ramkom išplėšia. Tai visas būrys priraišiotų virvėm prie stulpų ir su nukapotom galvom. Toliau — visa eilė ant lentų suguldytų, subraklintų kartuzų, — kiekvienas atskirai ir prie atskiro arklio prikergti. Kvapą užėmęs, baimėje, tik lauki kai įdūkę gyvuliai, rodos, pasileis zovada per kalmus, akmenis, bruzgynus ir ims trankyti nelaimingas aukas, kol visus jų kaulus neišbarstys.

Toje vaizdažvalgoje — jaučiausi it pakliuvus žiauriausių pamišėlių karalijon, kur nenaudas galinčius pragaro kankynėmis niokoja sau lygu nekaltą sutvėrimą.

Minėtoje kankinių galerijoje nestinga ir malonesnių akims paveikslų. Jų tarpe man labiausia patiko „Muerte de San Bruno“ (švento Bruno mirtis), — vienuolio Juan Sanchez Cotan tapybos veikalas. Čia Kartuzų ordeno garbinga

įsteigėjas, sėdėdamas mirties patale, rankas suėmęs, pakiliai meldžiasi į apsireiškusią jam gražiam danguje, tarpe mažučių aniuolukų Dievo Motina su kudikėliu ant keliu.

Bet švento Bruno asmenyje ir kupiname kilnių darbų jo gyvenime ne viens menininkas rado įkvėpimo bei tinkamų spalvų savo dailiausiems kūriniams. Sevilės muziejuje, tarp kitko, teko matyti genijiškas Zurbarano piešinys, gyvai perstatęs šventąjį Bruno pasitarimą su Urbonu antruoju. Paryžiaus gi Louvre to šventojo paveisklai apima net atskira sau galerija. Tai prancūzo Le Sueur'o žymiausi dailės veikalai, kurių jis bene per dvidešimtį yra patiekęs. Panašių meno tvarinių rasime ir kitų šalių muziejuose.

Išvaikščiojus ertvus Kartuzų kambarius, koridorius, išengiau zakristijon ir bažnyčion.

Zakristijai geriau tiktų karališkos koplyčios vardas. Iš pirmo žvilgsno čionais nežinau nei kuomi labiau stebėtis, — ar žavėtina puoša ar tos puošos prabanga. Kokių turtų ten sukrauta! Margiausi altoriai iš neregėto grožio Sierra Nevados marmurų, agato. Kedros medžio artistiniai išdrožinėti stalčiai, — gausiai padabinti sidabro, ebano gliežiniais ir perlu išpaudom. Gražybiniis šventam vandeniui indas paremtas tvirta vyriška ranka zakristijos įeigoje, darbinagai pagaminti iš alabastro, t. y. — dubinė, jos antvožas ir pati ranka. Pačios durys gausiai išmargintos sidabru ir kitokiais brangalais. Visa tai — kruopščių vienuolių sumaniausias rankų darbas!

Puikus paveikslai, daili skulptūra turtingai išgražina jau ir taip per nelyg išpuoštas bareliefais, marmurais sienas. Trumpai kalbant, — tos zakristijos gėrybėmis ne vieną Lietuvos šventynę būtų galima brangiai parėdyti.

Apie Kartuzų bažnyčią su jos trimis koplyčiomis veltui būtų berašyti. Skaptybos, drožybos, artistiški išdirbiniai, įvairumas bei jų daugis pereina mano supratimą. Bautisto, Risueno, Cornejo, Alonso Cano ir šio mokinių skulptūra viršija kitokias be skaičiaus meno gražylas.

Dailininko Alonso Cano „Parisima“ (Skaisčiausioji) ir šv. Bruno alabastro statulos didžiajame altoriuje esančios neikainuojamos vertės.

Sancta Sanctorum koplyčioje Cornejo skulptūros tvarinys „Santa Maria Magdalena“, — vienoj rankoj laikanti savo plaukus, tarsi, ašaroms nusibraukti, kita ranka suėmus ant krūtinės mastic, — rodos, gyva beatgailaujanti tarpe majestotinių šventynės kolumnų, ant artistinio savo pėdestalio. Tik atversta, it vyrų marškinių vasaros metu, jos bibliško turtuolės aptaiso apikaklė mažumą primena mūs parėdų kirpimą. Panašios šv. Magdalenos niekur nebuvau mačius.

Tolygiame apstata dailininko Mora „San Jose“ su riebiu kūdikėliu glėbyje statula didingai puošia koplyčią. Sv. Juzapas čia anaiptol nepanašus į jam primetamus pliko, rankšlėto senelio atvaizdus. Jo veidas dailus, ramus, tamsių, gan tirštu plaukų su sklástymu per vidurį apvade. Priglaudes lepniai garbiniuotą kūdikį Jezu, jis ryški didele vidujine laime ir labiau pri-

mena pati Kristu Jojo vēlesniuose metuose, negu bet koki ar kur nors matytā šv. Juozapo paveiksla.

Zvilgterējus ī kai kurias prasmines figūras prigimties ūgyje, iš karto nenori nei savo akim tikēti, jog tai vien tobuliausia meno tvēryba, o ne tikri žmonēs. Viena tokiu statulu Svenčiausio Sakramento altoriaus šone, tarpe saktu marmuro kolumnu taip abejojančiai mane nustebino, jog turėjau, nelygu Tamas, pirštu paliesti, kol īsitikinau jā nebejudēsiant. Skaisti ispanu juodbruvē gražnolē, dailiai apvalaus veido, tarsi, gyvu akiu, juodais plaukais, papuštais kaip ir mantilijos krašteliu, susimąščius, su knygom rankoje, pusiau nusigrižus nuo altoriaus, — ji atrodo tikriu tikriausia Granados senorita, pasiruošus apleisti maldnamī.

Bažnyčios skliautus su daugybe angēlu, šventuju ir šventāja Dvasia viduryje, piešes dailinickas Palomino Valenciano.

Vienuolio Francisco Morales tapybos kūriniai turtingai dabina šventynēs sienas, kuriose vargu bau rasi tarpelī be kokios meno prašmatnybēs.

Kas per stebūklai padaryti iš medžio, — nesimu nei liežuviu, o dar mažiau plunksna juos nagrinēti. Užteks, gal, pabrēzus, jog bežiūrēdama atokiau ī šv. Panelēs Dangun Emimo altoriu, maniau jī visa gyvom gēlēm išpuošta. Arčiau gi priėjus, īsitikinau, jog balti roželiu žiedai vazose ir vainikuose, žavingai apkaife altoriu, — tēra

vien artistišķiausiai iš medžio išdrožinėti dailumai. Visa bažnyčios ir zakristijos architektūra — rokoko stiliuje.

Vieniems toji šventynė atrodo pervirš apkrauta įvairiausiom meno retenybėm ir brangalų pažibom. Kiti sprendžia ją esant puikiausiais visoj šaly maldos namais.

Aš gi, kaipo menkas dailės gudrybių žinovas, iš Kartuzų vienuolijos išsigabenau tokį stebėtinai marga vaizda, jog nepajėgiu savo mintimis jo aprėpti. Ir vien tik stambiausiuose bruožuose ji beprisimenu.

Lygiai jei kas manes paklaustų, ką bemačius pavyzdžiui, Seville Casa de Pilatos maurų, gotų, renesanso maišyto stiliaus rūme, kurio statyba esanti tobulu pamegzdžiojimu Piloto namų Jeruzalėje. Ugi — visas vidus tiek išraižiotas freskais ir barelifais, jog sakytum mezginiais išnarsytas. Virš to, daugybė senovės Romos valdovų statulų, biustų išdidžiai puošia egzotines sienas ir koliumnas.

Kol bespogsai į tuos architektūros bei meno rankdirbius, neatsistebi jų autorių sumanumu ir kantrybe. Išėjęs iš Casa de Pilatos težinai, jog ten begalo marga, — net akys apmargo nuo ilgo žiūrėjimo. O kaip tie narginiai atrodo, — kokie jų raštai? — Dievas žino!

* * *

Bet turiu pertraukti. Stai—(vakare devintą valandą) girdžiu gražią orkestrą gatvėje. Atsidarau balkono duris. Žiūri — čia didžiausia procesija.

Neša iš katedros koplyčios didelę Dievo Motinos stovylą, — išpuoštą mėlynai gėlėmis bei šilkais ir mėlynom elektros lempom apšviesta.

Penkiasdešimts mėlynų vėliavų, — auksu žvilgančių, neša mergaitės ir berniukai. Salimais — eilės moterų, juodai apsitaisiusių, su žibaičiom žvakėm rankose vadovauja. Pačiame priešakyje — kariškis parado uniformoje ant arklio. Altoriaus užpakalyje — trys kunigai: — du iš šonų su arnotomis kaip mišioms apsirėdę, o vidurinis su kopa. Paskui juos — karių būrys ir jų orkestras.

Didelė minia lydi. Pranešant pro šalį statulą, žmonės gatvėse ir balkonuose klaupia, žegnojas.

Iš plačios gatvės Gran Via de Colon procesija išsileido siaurytėn gatvelėn ir sugrąžo katedron.

Granados katedra, skaitoma ispanų puikiausia renesanso šventyne. Tačiau tas puikus šešiolikto šimtmečio statinys išpraustas tarpe siauriausių gatvelių, priešais nedidelę aikštelę Plazuela de Pasiegas. Toje aikštelėje visuomet moters pardavinėja daugybę gražiausių gėlių. Žmonės, eidami bažnyčion, perka kuokštes ir neša ant kurio nors altoriaus.

* . *

Grižtu prie kartūzų.

Man apsižvalgius „Cartuja“ vienuolijoj, kukus vienuolis, pas duris pardavinėjas atvirutes bei menkniekius atminčiai, pagailėjo manęs, kad aš „sola“ esanti. Tuoj pašaukė įstaigos moteriš-

kę, liepdamas jai mane nusivesti į jų puiku „patio“ ir paskinti radastų. Moterėlė, nešykštaudama, priskynė didelį bukietaį gražiausių radastų su stambiais pumpurais. Tik pasku, ikol apvažiavau cigonmiestį — karšta buvo — apvyto. Susidėjau valizėlėn atminčiai. Nusipirkau ir atviručių, palikus kelis pesetus gražos tam vienuoliui, prašydama sukalbėti „Ave Maria“. Kaip labai dėkojo! Bet vien tik ispaniškai kalbas.

Cigonmiestį, susikaupusį už ūpės Darro ant Albaisin kalvos, sunku ir įsivaizduoti, nepaisant kaip jį aprašysi. — Toks senoviškas maurų kaimas, kur gyventojų nameliai daugiausia nė statyti, nė lipinti, o vien tik uolose iškaltos įdaubos, dažniausiai be durų, be jokių langų.

Gatvelės — nuo kalno pakalnėn ir atbulai — taip siauros, taip klaikios, jog vežikas, susitikęs žmogų, turėdavo kiekvieną kartą sustoti, kad galėtų prasilenkti. Ir visą laiką vien žingine važiavome. Cigonės ir cigonaitės lipte lipo visą kelią mano vežiman, besisiūlydamos ka nors paburti apie ateitį ar praeiti, bei prašydamos centų — cinco centimos, — tai beviliodamos mano puikias radastas iš vienuolijos daržo paskintas. Tikri cigonai!

* . *

Ir štai vaizdelis: — „Barberia“ parašyta ant lindynės duru. Eina žmogus — turbūt barzda nusiskusti — ir vedasi vidun paskui savęs asilą, — nežinau, ar ir jį nuskusti, — o. gal, apkirpti?..

Tokių lindynių nemačiau nei Azijoje. Dul-
kės, gyvuliai, žmonės kartu maišosi. Bet pa-
žvelgus nuo kalno žemyn į miestą, į Vega, į
Sierra Nevados baltą viršūnę, į majestotinę
Alhambra bei neapsakomai gražų parką kaip
mišką palei Alhambra, — pamiršti, jog esi tarpe
nuobražų cigonų. Cigonai visur kaip cigonai.

* * *

Katedrą užrakina dešimtą valandą ryte — vos
spėjau prieš tai atvykti. Bet „Capilla Real“ (kara-
lių koplyčia) jau buvo užrakinta. Laimė, kad ke-
li ispanai kunigai, matyt, iš toliau atvykę, taipos
norėjo ją aplankyti. Jie surado kokį tai kated-
ros „padre“, kuris atėjo, lyg šv. Petras su di-
džiausiais raktais, atrakino puikaus gotiko duris
ir mus įleido.

Karalių koplyčioje pirmiausiai puola į akį
Domenico Foncelli darbo du balto marmūro di-
dingi paminklai. Ant vieno tu milžiniškų padarų
ilsisi, it pašarv. ta, karaliaus Ferdinando marmū-
rinė figūra ir jo žmonos Izabelės toks jau skulp-
tūros atvaizdas.

Tu paminklų daila besigėrėdamas, tačiau
negali nepastebėti mažo, bet keisto juose skirtu-
mo. Po karaliaus galva marmūro pagalvė nei
kiek neilinkus, kuomet Izabelės galva pusėti-
nai savąją pagalvę įspaudus.

Ar tai buvo skulptoriaus klaida, ar koks
simbolinis ženklas — sunku atspėti. Tačiau

ispanai aiškina, būk karalienē turėjus daugiau smegenų už savo vyrą. Gi Ferdinandas tiek maža jų beturėjęs, jog, kai atsiguleš karstan, nei pagalvės savo galva negalėjęs įlenkti — per lengva buvus.

Greta karalių paminklo ilsisi ramiai jų pamišėlės dukters Juanos ir jos vyro Filipo marmūrinės figuros. Šių dviejų sarkofagas dirbtas dailininko Bartolome Ordonez. Visų gi keturių lavonai palaidoti kūklyuose metaliniuose karstuose žemai koplėčios kryptoje argu pogrindyje, bet ne po tais puošniais jų paminklais.

Krypta ir gi buvo užrakinta ir tamsi. Dėl kunigų turistų ją atrakino, tad ir aš turėjau progos ten pažiūrėti per geležines grotas.

Paskui, viršuje, zokristijoje parodė mums septyniolikto šimtmečio nešamą kresę, kurioje kunigai lankydavo su Svenčiausiu ligonius; karalienės Izabelės dovanotą Kolumbui skrynelę su brangalais — jo kelionei atrasti Ameriką; Izabelės išsiuvinėtus brangius arnotus, josios maldaknygę, Granados užkariautojų — Ferdinando ir Izabelės — karžius, vėliavas ir kitokias tų kovų liekanas, etc. Visko neišpasakosi trumpai.

Šiandien, išklausius mišių katedroje, dar palankiau keletą kitų įdomesnių bažnyčių. Brangiausia jų bene bus ko ne perdėm Sierra Nevados marmūrais išklota Granados globėjos Santa „Augustia“ nauja bažnyčia. Visas didysis altorius ir sakykla — gryno marmūro. Stovylos aukso bei brangiais parėdais žėri. Tik mažumą keistoka Kristaus didžiulė stovyla su milžinišku kryžium

ant pečiu. Stovyła graži, jos rūbas aksominis — tamsiai lelijavos spalvos, — apvedžiotas auksinēm liemavonēm, aukso gēlēm išsiuvinētas ir aukso pančiu perjuostas. Bet gamtos plaukai ant skulptūrinēs galvos, kaž kodēl, nerimtai atrodo. Noroms - nenoroms ateina mintin klausimas, — kasžin kokios grakštuolēs tie plaukai Jezaus veida dabina?

Bažnyčios patio'e (kieme) ant sienos didelis marmūro kryžius; palei jį klauptuvai. Žmonēs čia ateina ir meldžiasi. Kitoje sienoje — Lourdes'o stovyła dirbtinēs uolos įdauboj. Vidury kiemo — fontana, aplinkui daug gražių žaliuynų, radastų žydi.

* . *

Grįždama viešbutin apie septintą valandą vakare, žiūriu būrys žmonių vidury gatvės ir žingine vežimas važiuoja su skambalu. Arčiau prieinu, — kunigas vežime sēdi apsirēdes su kamža ir stula. Vaikutis, kamža apsilkęs, eina greta ir skambina. Būrys žmonių, maldingai galvas nulenkę, seka paskui. Paklausus praeivių, supratau, jog tai Svenčiasiajį veža ligoniui.

Tam vežimui pravažiuojant, žmonēs šaligatvių restoranuose, krautuvėse nusiima kepures, sustoja ar klaupia. Visi kariškiai — net aukščiausių laipsnių be išimties, kiek šalimais jų pastebėjau, ūmai suklaupė gatvėje, kame kuris bebuvęs ir klūpojo, kol nepravažiavo kunigas su Svenčiasiu.

Kitą idomų — nors liūdną vaizdelį mačiau palei šv. Onos bažnyčia. Atvežė į bažnyčią karstą. Atrodė labai turtingą belaidojant. Karstas brangus, aržuolinis. Ketvertas arklių baltom plunksnom, baltais dekiais papuošti. Net vežiko botagas ir vadžios baltais šydiniais raikščias perjuosti. Keli kunigai kamžose ir didelis seniorų būrys atlydejo. Visi ponai — su cilindriais. Ties šv. Onos maldnamiu sustojo. Varpai suskambėjo. Kunigai pagiedojo, sukalbėjo maldas lauke prieš bažnyčia, pašlakstė karstą, ir vežimas važiuoja toliau į kapus. Visa gi procesija grįžta atgal užsimovę cilindrius. Tik vienu vienas žmogelis seka paskui karstą. Taip nykų ispūdį padarė.

Užėjau į kavinę ir paprašiau kavos „con leche“. Begerdama, užsimąščiau — vis apie tąs laidotuves ir kieno jos bebuvę. Stai jaučiu kas mano ranką ant kelių laižo. Ziūriu, — šnelis... juodas gražus kaip Philadelphijoje mano Sargas ir toks jau riebus. Paglosčiau, — jam patiko. Daviau cukraus, — suėdė vieną ir kitą gabalėlį. Daugiau neturėja ir parodžiau jam tuščią delną, Aplazė ir tą. Paskui, man išeinant ir išėjus jau iš restaurano, jis sekė paskui mane beveik iki viešbučio. Nubėga galą pirmyn, atsigrižta, pamatęs mane, atlekia arčiau, ir vėl kuria tolin, — vis apsidairydamae, kur aš beeinanti.

Juokingą panašų atsitikimą turėjau ir praeitą sekmadienį Barcelonoje. Sėdžiu restoranėlyje prie kavos stiklelio ir nelinksmu: — jaučiausi pavargus po parodos aplankymo. Stai — „Meškis“ — lygiai kaip mūs buvęs Meškis, — ir padėda savo lopas man ant kelių. Sušėriau jam visą likusį nuo

kavos cukrų. Mat óia cukrų paduoda dalelėmis — kokius 6 gabalėlius suvyniotus popieron ke-turkampių lazdelių pavidale. Taip ji paduoda visoj Ispanijoj. Žinia, tiek į vieną stiklinę per-daug — vis atlieka, atliko ir „Meškiui“ pakanka-mai, kad jo prietelystę išgyti. Pašaukiau tarną užmokėti. Ir Meškis, — kaip šoks ant jo, iniršesl Lermasl. Pagalios šunelio ponai, negalėdami ji atšaukti, — paėmė už sprando ir išsivedė.

* . *

Sį rytą, sekmadienyje, anksčiau nubudus, už-ėjau į seną vienuolių bažnytėlę — Hospitalidad. Iš oro kūklus maldnamis labjausiai domina savo pergyventais amžiais, kurie ne be pėdsakų pra-slinko pro jo pilkas, storas akmens sienas. Vi-duje gi stebina jos dailės bragenybės, auksu bei sidabru žvilganti altoriai, puikus statulų parėdai ir moderniniai patogūs suolai. Tikras perlas są-manosel — nejuoiom pagalvoji. Tokioj skirtingoj dvejbėj, tačiau giūdi malonus romantišnis viene-tas, tampriai jungiąs senovę su dabarties žmonių dvasios reikalavimais. Šioji ypatybė žy-mu daugelyje Ispanijos šventynių, kaip teko ma-tyti Sevilėje, Cadiz'e ir kituos šalies miestuose.

Iš Hospitalidad patraukiau katedron. Čia paklausiau gražios orkestros — vargonų, dūdų bei smuikų muzikos vienoje šventynės koplyčių. Kokia daugybė žmonių ten priėmė šv. Komuniją! — vis dideliais škaplieriais ant viršaus užsidėję. Visos moters — bėdnos ir turtuolės vien tik juodom mantilijom ar šydais galvas apsidengę. Rodos aš tik viena movėjau kepurę.

Katedros vidurys beveik tuščias. Tenais vien turistai besižvalgo. Jų tarpe matyt ir Amerikos „fatheriu“ bevaikštinėjančių, besidairančių. Pasieniais kai kur elgėta meldžiasi, šiaip labai maža žmonių, — tarsi ji vieniem turistam telaikoma. Mačiau ir tenais kunigą belaikantį mišias prie didžiojo altoriaus. Bet žmonių vos keli, klūpodami ar sėdėdami ant paprasčiausių medinių suolų, meldžiasi. Šiaip katedroje nėra kitokių sėdynių kaip po keletą suolų sustatytų didžiojo altoriaus šonais.

* * *

Tuo tarpu vien rūpinuosi aplakstyti pietinę Ispaniją, kol neišbaigsiu „kilometricos“ bilietus. Nespėju šianakt daugiau rašyti apie žavėtiną sultonų buveinę — Alhambra ir sostinę Granadą, kurioje maurai išvystė savo kultūrą iki augščiausiam laipsniui ir paliko pasakiško grožio architektūros bei puošos tvirtus paminklus.

Tarpe lakštingalu, senovės Alhambros rūmuose gyvenau keletą dienų — aukštai ant kalno, priešais pat Sierra Nevados baltą viršūnę. Tačiau, kai saulė kaitina, žiūrėk nežiūrėjęs į sniegą, ir nei kiek šalčiau nejauti. Ir šitame viešbutyje iš savo kambario balkono matau blizgantį kalnų sniegą. Bet karšta vis vien. Reikia iš čia skubėti. Pajūry vis bus kiek vėsiau... Ir rašyti gal ten seksis geriau.

Kun. A. M. Milukas.

Slaptosios Spaustuvės.

Anais metais Chicagoje bemedžiodamas knygnešių istorijai medžiaga, be pasekmės kelis kart mėginau patirti nuo aptiekininko Kulio apie jo darbuotės prie slaptųjų spaustuvių smulkmenas. Be pasekmės buvo ir mano įprašyto tą darbą baigti studento Vytauto Banaičio pasiryžimai. Taigi ūia, norėdamas paminėti tas slaptasias spaustuves, tegaliu pakartoti, ką 1893 metais rašė „Vien. Liet.“ N. 26 ir 28) aušrininkas M. Davaina Silvestravičius, prisijungęs man ir knygeles, panašiose spaustuvėse atspausdas Knygelių antrašė buvo: „Lietuvai Dovanele — Dainės del Berniukų ir mergelių — knyguė pirma — Suwalkuos 1888“. Išvažiavodamas į Overbrooką seminariją (1892 m.) palikau tas knygeles „Vien. Liet.“ raštinėje su A. Gužučio rankraščiais, Reikėtų dabartiniems leidėjams atidėjus perkrėsti savo popiergalius, bene raš tas knygeles, nes jos didžiausia retenybė.

Kol bus jos surastos, pakartosiu, ką pirm 35 metų „Vien. Liet.“ (N. 28) patalpinau:

SMERTIS.

Smerti ok Smerti!
Ka tu dabar darai?
Kad mane jauna
Tu isz swieto warai.

Katik kaip kwietka
Pradėjau žideti,
Katik i swieta
Pradeiau žiureti.

Ka tik praszwita
Wilties man auszrele;
O neb sulaukiu
Usztekant sauleles.

Betgi nedboiu
Asz dabar mirti,
Su tuo niekingu
Swietu parsiskirti.

Ne maž nedboiu
Isz to swieto ejti
Kuo greicziau noriu
Pats i kapus ejti.

Ilgai giwendams
Ka czion uszpelnisiu?
Koke czion laime
Del sawes igisiu?

Ineszket graba
Pats i ana žengsiu

Ant wisu amžiu
Jame užsidengsiu.

Jau paskutine
Valanda užstoia
Szirdis no wisu
Jau atsizegnoia.

Ak ne no wisu?
Katra asz mileiau
Kure asz sawa
Szirdeie tureiau

Dar ios rankels
Rankoi neturiau
Pasilik sweika
Jei dar nekalbeiau,

Wiskas yr nieku
Lengwa butu mirti
Bet no milauses
Sunku atsiskirti.

Kaip tiktai smertis
Mana akis užwers
Tuokart ir ana
Mani smiltems užbers.

Ir tikra meile
Jau isz szirdies sawa
Imes i duobe
Ji ant graba mana.

O sawa szirdi
Kur man buwa skirta
Tuoi ko greicziausei
Atiduos del kita.

Ant to atminus
Szirdis mana alpsta

Prots galw o maiszos
Wisas kūnas silpsta.

Smerti kur esi
Eiksz prie manes aroziau
Mana giwibe
Atsiimk kuo greičiau.

Nes nebe noriu
Swieta ta regeti
Jo apwilimus
Daugiau neb girdeti.
1886 m. Spk.

MEILES DAINIA.

Tawi czionai matau
Ok mana patieka!
Man prieš tawi wiena
Wisas sviets už nieka.

Kad man reik su žmonim
Ka nor pakalbieti
Kad asz tawi regiu
Tai geriau tileti.

Mana dusze szirdi
Prie sawes patrauki
Ne iszgirsiu greitai
Kad mane kits szauke;

Dermais mani tiewas
Griszt i namus szauke,
Dermais anas manes
Paregeti lauke.

Kad ir nepritelei
No tawes atskirtu
Už lediniu juriu
Mani je nugintu.

Bet ir isz teip tola
Pas tawi parbegcze
Kad tikt tawi miela
Prie sawes regeczia.

O kad kas noretu
No tawes atskirti,
Tai ant tawa ranku
Man geriau numirti.

1887 m.

Spk.

LIETUVNINKES.

Skamba daines Lietuwiszkas
Par žale beržynal
Gaudžia pliszta wisas miszkas
No balsu užima.

Yr iszeina cze burelis
Gražiausiu mergeliu!
Kaipo pintas wainikelis
Zaliuju ruteliu.

Gelton-kases wikres dailes
Dainelė dainuoia!
Už kaseliu matatyt žales
Ruteles žaliuoia.

Szитай broli kur kwietkeles
Wiena pasiskinki!

Tos tai Lietuvas mergeles
Wiena pasiimki.
Aprediki szirdi tawa
Su graze kwietkele!
Ir parwesk už pacze sawa
Sze jaj mergele.

Tada tai tu pakajingai
Su jeje giwensil
Placzem swiete jau laimingai
Pražilsi pasesi.

1888 Galas Trp.

P. Martynas Jankus, užpernai lankešis Ame-
rikoje, pasakojo man, kad tą slaptąją spaustu-
vę jis parūpinęs Prūsiose Bieliako prašomas ir kad
šis (Bieliakas) tą slaptąją spaustu-
vę globojės kuri laiką sau žinomose vietose.

A. M.

Kun. Gustaičio nespaudintos eilės.

SUDIE!

Zvengia žirgai ant atėlaimo —
Kasa žemes žvengdami,
Jau atkelti vartai kiemo:
Likit jau likit sveikil
Sudie! Norint tremia likimas,
Bet vienys mus išsiilgimas!
Giminės nusiraminkit!
Ko nusiminę visi?
Ant atsiminimo priimkit
Nuoširdžias dvi ašari.
Sudie! Norint tremia likimas,
Bet vienys mus išsiilgimas!
Likkit sveiki: sodai, lankos,
Nemune, kalnai, revai..
Siadien dar akys čia lankos,
Ryt, ak, svajonės sparnai.
Sudie! Norint tremia likimas,
Bet vienys mus išsiilgimas!
Aušrą ryto pamatysiu,
Saulė kai švietė teip švies.
Ale Lietuvą išvysiu
Vien vaizduose atminties.
Sudie! Norint tremia likimas
Bet vienys mus išsiilgimas!

Užgaudė miškų vargonai,
Puolė į širdį gausmai;
Veidas pražydo raudonai...

Kur Lietuva?.. Tik jausmai!
Sudie! Izgabeno likimas.
Bet vienas mus išilgimas!
Liudna ir liudna begalo
Verkt nuolatai Lietuvos,
Ale kai del idealo,
Kenčia — laimingas varguos.
Sudie paskutinį jau kart!
Kaip sunku šį žodį ištart!..

PS. Šią dainą parašiau kunigui A. Milukui,
atsisveikinačiam savuosius po pasimatymui i
dešimtį metų išvažiavus iš Tėvynės.

Freiburgas 17. XII. 1901 M. Balandis.

FRANCOIS JULIE BILHOTOS KRYGOS

22.50	Amerikos Jachtvartij Frimort Proprietors in Krombke (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
9.00	Frans II
8.00	Amerikos Jachtvartij Frimort Proprietors in Krombke (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
10	Ale Kuu Adams Galtman (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
25	Dakotas Purgas Miltko (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
10	Deiko miltko kiltko pasardis (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
2.50	Islandijos miltko kiltko pasardis (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
50	Kun. Miltko kiltko pasardis (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
10	A. Miltko & O. Miltko (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
10	Kun. Kiltko pasardis (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
10	Kun. Miltko kiltko pasardis (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
2.50	Dakotas miltko kiltko pasardis (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
50	Frans II
1.00	Deiko miltko kiltko pasardis (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
15	Islandijos miltko kiltko pasardis (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
2.00	„Frans II“ miltko kiltko pasardis (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
0.00	„Frans II“ miltko kiltko pasardis (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
1.00	„Frans II“ miltko kiltko pasardis (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
2.50	„Frans II“ miltko kiltko pasardis (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.
50	„Frans II“ miltko kiltko pasardis (Kun. A. Miltko pasardis) T. I.